

CZU: 316.72:24 + 130.3

TRANSFORMĂRILE DIN VIAȚA PRACTICII RELIGIOASE ÎN MEDIUL URBAN**Dina BARCARI***Universitatea de Stat din Moldova*

Societatea actuală se definește prin consumerism, globalizare, tehnologie avansată, care atrag după sine puternice transformări socioculturale ce se reflectă în plan comportamental și atitudinal. Toate aceste fenomene sunt întâlnite și în orașul de astăzi, care este al unei societăți urbane, în conjuncție cu fenomenul modernității și industrializării și în care mobilitatea și diversitatea prețuiesc alegerile individuale.

Cuvinte-cheie: religie, oraș, urbanism, practici religioase, societate, identitate religioasă.

TRANSFORMATIONS IN THE LIFE OF RELIGIOUS PRACTICE IN THE URBAN ENVIRONMENT

The current society is defined by consumerism, globalization, advanced technology that attract strong sociocultural transformations that are reflected in behaviour and attitude. All these phenomena are also encountered in today's city that is an urban society, in conjunction with the phenomenon of modernity and industrialization, in which mobility and diversity cherish individual choices.

Keywords: religion, city, urbanism, religious practices, society, religious identity.

Introducere

În oraș găsim în cel mai bun caz contextul global al realității umane de astăzi. Este important să luăm în considerare că sunt câteva consecințe pentru o prezență religioasă care se încadrează în condițiile vieții urbane. Pentru început este nevoie să vedem orașul ca un fenomen sociocultural. După care vom prezenta principalele transformări ale relației cu religia în societatea urbană din cazul orașului de astăzi. Având în vedere importanța orașului și noile practici religioase identificate, vom prezenta o privire de ansamblu asupra dezvoltării dorite a „misiunii” religioase în acest context.

1. Orașul ca fapt al culturii

Orașul a jucat un rol de lider în evoluția popoarelor. Prin concentrarea populației, a schimburilor și a serviciilor, el constituie un spațiu public care face o mediere cardinală a culturii. În oraș se dezvoltă politica, comerțul, artele și științele, are loc ordonarea vieții sociale la codificarea dreptului. Orașul este centrul cunoașterii și al puterii, adesea exercitând influența sa externă asupra unei întregi regiuni. În el apar marile facilități colective, cum ar fi piața, templul (Biserica în cazul creștinilor, sinagoga în cazul evreilor, spațiul public în cazul mișcărilor New Age etc.), stadionul, teatrul, agora, spitalul, școala, biblioteca și arhivele. Creativitatea și avansarea culturii sunt asociate cu orașul până la punctul în care limbajul trage din câmpurile semantice ale polisului. Orașul este un centru civilizator pentru un ideal al omenirii. De această părere au fost Aristotel și Cicero. „Realitatea istorică este, cu siguranță, mai problematică și mai predispusă pentru punctul de vedere critic cum ar fi degradarea, sărăcia sau imunitatea orașelor” [1, p.320]. Robert Park [2] are o poziție mai echilibrată, susținând că orașul, fiind un produs al naturii umane, este un mediu care oferă individului cea mai mare ocazie de a se afirma. Reprezentarea orașului este văzută, pe scurt, ca o sinteză a civilizației.

Orașul este, de asemenea, o reflectare a schimbărilor în cultură. Dacă facem o comparație între oraș și sat, putem evidenția că satul dintotdeauna a fost și este un mediu în care toată lumea s-a cunoscut și unde relațiile interpersonale au stat la baza vieții sociale. Această cunoaștere reciprocă îngustă a favorizat un control social puternic menținut prin observarea directă și solidaritatea necondiționată. Este un tip primar de comunitate bazat pe interacțiuni și identificare afectivă, în cadrul căruia s-au împlinit toate funcțiile sociale. Într-un context creștin (exemplul Republicii Moldova), parohia a constituit cadrul religios al unei astfel de comunități umane preexistente. Satul a fost, prin urmare, un mediu totalizator în care identitatea colectivă depășea afirmația individului. Orașul tradițional preindustrial oferă unele asemănări cu satul în ceea ce privește viața de zi cu zi, în special în cartierele unde adesea locul de reședință este și locul de muncă și unde relațiile pot rămâne comunitare prin cartier și comunitate, parohie. Cu o mobilitate încă limitată, aceștia se mută dintr-un cartier în altul și merg în centrul care animă viața colectivă.

Orașul de astăzi este cel al societății urbane: este produsul urbanizării, care este în conjuncție cu fenomenul modernității și industrializării. Modernitatea, ca un tip de civilizație, o lume a valorilor și a modului de viață, este factor major al schimbărilor culturii occidentale din ultimele secole. Se înțelege în orizontul transformării relației dintre om și natură. Omul a fost pentru o lungă perioadă de timp într-o relație de supunere față de natură care, concepută ca un întreg cuprinzător, guvernată de legi imuabile, a reprezentat ordinea cosmică exemplară de a fi imitată și reprodusă. Modernitatea promovează afirmarea subiectului uman, apariția conștiinței sale personale, considerarea istoricității sale, adică progresul său în devenirea constantă. Aceasta privilegiază autonomia gândirii și comportamentului, abilitatea de a face alegeri, acțiunea transformatoare, în schimbul modelelor de convenție, supunere și imitație a anticilor, dacă ne referim la perioada Renascentistă. Însă, orașul, fiind o răscruce a diverselor resurse, cu amestecul său de idei, inovații și experimente de tot felul, este spațiul excelent în care modernitatea este elaborată și trasată.

Ca factor de modernizare, dezvoltare a științei și tehnologiei, orașul se reflectă și în inventarea instrumentelor care aduc industrializarea prin instalarea de fabrici industriale și apoi companii de înaltă tehnologie. Aceasta determină o migrare spre oraș pentru a găsi un loc de muncă. Urbanizarea devine intensă și extinsă. Mai presus de toate, „...industrializarea modifică rolurile, spațiul și relațiile din oraș. Raționalizarea modernă, urmărirea sistematică a obiectivelor cu scopuri precise, atinge toate funcțiile fundamentale ale vieții sociale – familia, reședința, economia, politica, educația, timpul liber, religia – care devin din ce în ce mai specializate, răspunzând fiecăruia la o logică și la propriile interese”¹ [3, p.118]. Specializarea funcțiilor determină înmulțirea instituțiilor și a grupurilor care au loc în diferite locuri și care se referă la o varietate de roluri sociale. Controlul social devine astfel împărțit și difuz, fiecare grup exercitând asupra individului doar un control limitat la rolul atribuit acestuia. Această situație provoacă în orașe o reacție de refuz față de orice instituție care ar dori să controleze toată viața individului. Și din nou, orașul este în sine adus pentru a-și îndeplini diferitele roluri în funcție de diferitele afilități.

Mobilitatea este o caracteristică principală a societății urbanizate. J.Remy și L.Voye definesc urbanizarea ca „un proces care integrează mobilitatea spațială în viața de zi cu zi și posibilitățile tehnice de mișcare și o lectură pozitivă a mobilității”² [4, p.11]. Totodată, mobilitatea structurează viețile indivizilor și ale actorilor colectivi care se formează prin spații multiple; devine o condiție de adaptare și participare la viața urbană. Autorii susțin că principala logică a apropierei locuitorilor orașului este promovarea alegerii individului care are libertatea de a se comporta așa cum îi place. Cu toate acestea, având în vedere anonimatul și noul nomadism predominant în universul urban, aceste nuclee de relații de grup contribuie la integrarea proiectului individual.

Efectele urbanizării ajung, de asemenea, la populația țării. Satul de astăzi este mai mult ca o zonă de mobilitate regională. Este preocupat de transformarea sistemului de tranzacționare de toate tipurile și are nevoie de oraș și celelalte sate pentru partajarea resurselor. Dar, mai presus de toate, mentalitatea este influențată de principiul autonomiei individului. Deoarece cultura urbană este difuzată pretutindeni prin mijloacele de comunicare care radiază tocmai din oraș.

Astfel, urbanizarea și componentele sale de modernizare și industrializare provoacă slăbirea apartenenței la comunitate. Însă, într-o societate urbanizată, deoarece orașul presupune ruperea acestor solidarități esențiale pentru învățarea relațiilor funcționale extinse, comunitățile sunt înlocuite de multiple rețele de influență, de clienți, de prietenie, sprijin, partajare. Aceste rețele, generatoare de solidarități parțiale și efemere, constituie un alt mod de a face societatea, fie prin difuzarea valorilor și a modelelor de sus în jos, fie prin explicarea lor prin divizarea, pas cu pas, pe teren. Deci, putem vorbi despre comunități construite, selective.

„Orașul urbanizat” oferă oportunități uriașe: resurse bogate în oameni, în educație și bunuri, libertatea, toleranța, complementaritatea sarcinilor în interdependență, fluxul de informații, căi de comunicație selective care facilitează un nou tip de socializare și chiar o nouă solidaritate comunitară. Însă, nu toată lumea beneficiază egal de mobilitate și individualizare. Excluderea unui număr mare de persoane de la accesul de resurse urbane, ca urmare a șomajului, creează inegalități și disparități ale clasei sociale, rezultatul fiind o societate

¹ „...l'industrialisation change les rôles, l'espace et les relations dans la ville. La rationalisation moderne, la poursuite systématique d'objectifs à des fins précises, atteint toutes les fonctions fondamentales de la vie sociale - famille, résidence, économie, politique, éducation, loisirs, religion - qui se spécialisent de plus en plus et répondent chacune à une logique et à une logique propres intérêts”.

² Processus integrant la mobilité spatiale a la vie quotidienne a partir et des possibilités techniques de se déplacer et d'une lecture positive de la mobilité.

„ruptă în două”. Orașul este, de asemenea, un loc de constrângeri și înstrăinări. Dar solidaritatea comunității se naște pentru a răspunde urgențelor. O cercetare realizată de Andree Fortin [5] arată că rețelele de sprijin reciproc și de convivialitate, în conformitate cu familia și prietenii, există în suburbii, în cartierele de clasă muncitoare și printre cei care recuperează centrul orașului. Aceste rețele de sociabilitate sunt legate de spațiu, colțuri de stradă sau cooperative de locuit. Rețelele tind să se ignore. Orașul este locul rețelelor, dar nu este unul singur; nu este o rețea de rețele, ci juxtapunerea lor.

2. Modificările relației cu religia în orașul urbanizat

„Orașul urbanizat”, ca fapt al culturii, provoacă transformări în relațiile cu religia. Acest lucru poate fi văzut mai întâi în termeni de structuri. Parohia teritorială a fost pentru mult timp instituția standard a practicii religioase și a vieții creștine comunitare. Apariția locurilor de muncă, a mediilor școlare și a mediilor de agrement în afara granițelor au o deschidere largă și noi posibilități, înlocuind sensul parohial cu un sentiment de apartenență la oraș sau regiune. Astăzi, parohiile nu mai pot rezista factorului de globalizare a relațiilor din ansamblul urban, care nu mai sunt limitate pe teritoriul lor restrâns [6, p.86]. Chiar și la nivel religios, mobilitatea omului la oraș îl face să caute în diferite părți ale orașului serviciile sale acolo unde acestea sunt cele mai semnificative sau convenabile pentru el.

Structura parohiei este, de asemenea, afectată de diferențierea lumii urbane în mai multe universuri sociale pentru activitățile pe care locuitorul orașului este solicitat să le realizeze. Parohia urbană nu se mai bazează pe un substrat comunitar unificat. Ea reprezintă un univers printre altele și activitățile sale sunt supuse jocului concurenței. În plus, în cartierele din centrul orașului, mișcările frecvente, proporția mare de locuitori, cu mobilitatea ridicată comparativ cu numărul de familii stabile și, mai mult, dezintegrarea socială cauzată de șomaj, excluderea, indigența, rupturile familiei sunt susceptibile de a-i face indiferenți la viața colectivă și, prin urmare, la parohie.

Societatea urbanizată a devenit secularizată. Modernitatea a adus cu sine și secularizarea, procesul de emancipare culturală a ieșit de sub tutela bisericilor și controlul religios.

Modernitatea urbană aduce schimbări nu doar din punct de vedere industrial, dar și schimbări în oamenii înșiși. Ea fortifică individualismul într-atât de mult, încât orașul reduce sprijinul comunității și îl izolează pe individ. Acest lucru se întâmplă din motivul că mobilitatea urbană și diversitatea îl forțează pe individ să facă alegeri personale și să se confrunte cu libertatea sa. Afirmarea subiectului uman și autonomia gândirii și a comportamentului său sunt, într-adevăr, fundamentele antropologice ale modernității. Orașul deschide spre influențe disparate, favorizează emanciparea subiectului autonom și individualizarea proiectului vieții. Individualismul este acea tendință care valorizează drepturile și responsabilitățile individului, reflecția personală, posibilitatea de a face alegeri și de a controla existența. Însă, după cum remarcă C.Taylor [7], individualismul este înțeles ca idealul moral al autoîmplinirii, referindu-se la căutarea identității lui originale. În sfera religioasă, subiectul urban se referă din ce în ce mai mult la convingerile sale personale.

Mediul urban este, de asemenea, eterogen și pluralist. Există în Republica Moldova o proliferare a „noilor mișcări religioase” formate în afara religiei istorice care interesează 3% din populație, dar ai căror adepți nu depășesc 1%. Astfel, R.Bergeron [8] spune că noile mișcări religioase se clasifică în:

1. Mișcarea de restaurare a creștinismului fundamentalist. Reprezentanții acestei mișcări doresc să reconstruiască creștinismul pe baza concepției autoritare a Bibliei fără a se ține cont de raționalitatea modernă;
2. Mișcarea spirituală, care se bazează pe renașterea creștinismului prin elementele împrumutate din religiile orientale cu scopul de a găsi calea spre sine prin fuziunea cu divinitatea;
3. Mișcarea New Age, structură formată în jurul unui nivel metafizic și punând accent pe spiritualitatea cosmocentrică.

În cele din urmă, 0,2% din populație se declară „fără religie”. Această categorie include agnostici, atei și absența credinței religioase. Aceștia au, în general, o credință umanistă. Acceptarea socială a acestei diversificări consacră pluralismul religios ca fiind coexistența unei multitudini de sensuri globale și ca o stare de spirit care rezultă din pluralismul dat. Deși multe grupuri etnice sunt de credință creștină, acesta este un factor determinant în pluralitatea credințelor și tradițiilor. Orașul are nevoie de o societate deschisă și pluralistă, deși creștinismul tradițional are rădăcini istorice, este prezent în monumente arhitecturale, opere artistice și literare, valori și simboluri care au modelat modul de viață și modul de a gândi.

Concluzii

Privind individualizarea figuri religioase și comportamentul selectiv în ceea ce privește convingerile și practicile, putem preciza o varietate de comportamente. Un comportament economic: fiecare își face piața în funcție de nevoile sale. Credințele sunt adoptate ca relative, tranzitorii, efemere și nu structurează întreaga viață. Ele nu corespund unei logici obiective, raționale sau doctrinare, dar contribuie la coerențe subiective. Ideea de consum se identifică prin faptul că individul poate să practice o religie pe care singur o alege. Comportamentul religios este adesea exercitat în afara Bisericii.

Referințe:

1. DRÂMBA, O. *Istoria culturii și civilizației*. Vol.II. București: Saeculum, 2003. 383 p.
2. PARK, R. *The City: Suggestions for the Study of Human Nature in the Urban Environment*. 1925.
https://web.ics.purdue.edu/~hoganr/SOC%20531/Park_1915.pdf
3. RAGON, M. *Histoire mondiale de l'architecture et de l'urbanisme modernes*. Paris: Casterman, 1986. 350 p.
4. REMY, J. et. al. *La ville: vers une nouvelle définition?* Paris: L'Harmattan, 1992.
5. FORTIN, A. *City and Area Directories*. https://www.ancestry.ca/search/collections/canadacityareadirectories/?name=Andre_Fortin&name_x=s&pcat=dir_city&spouse=Elizabeth_Paradis&qh=24cEnENHEGUDoJnRuq%2B1bg%3D%3D
6. DUBOIS, S. *Le fait religieux dans le monde d'aujourd'hui*. Paris: Ellipses, 2005. 719 p.
7. TAYLOR, Ch. *La modernité de la religion*. Roma: Ancora, 2007.
8. BERGERON, R. *Les Societes devant le nouveau pluralism religieux*. Montreal: Fides, 1998.

Date despre autor:

Dina BARCARI, doctorandă, Școala doctorală *Studii Lingvistice și Literare*. Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: barcaridina@gmail.com

ORCID: 0000-0002-5764-6617

Prezentat la 05.07.2019